

УДК 347.9

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10041180>**М.О. ГЕТМАНЦЕВ,**

завідувач лабораторії захисту суб'єктивних прав відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший дослідник, м. Київ, Україна; e-mail: maxgetm@gmail.com;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0102-0498>

ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ СУДУ ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

М.О. HETMANTSEV,

Head, Laboratory for the Protection of Subjective Rights, Department of Private Law Problems, Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship, National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Ph.D. in Law, Senior Researcher, Kyiv, Ukraine; e-mail: maxgetm@gmail.com;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0102-0498>

EXECUTION OF A COURT DECISION AS ONE OF THE ELEMENTS OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Постановка проблеми. В усі часи виконання судового рішення було і залишається кінцевим акордом гармонійної реалізації права на судовий захист, який має відповідати принципам верховенства права і справедливості, гарантувати в кінцевому рахунку здійснення фундаментального права на доступ до правосуддя. Відповідно, держава повинна створити всі необхідні умови для виконання свого обов'язку у забезпеченні виконання судового рішення з метою реалізації захисту та поновлення судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави. **Метою** роботи є аналіз існуючих колізійних питань у чинному процесуальному законодавстві України та вироблення шляхів щодо їх розв'язання в межах цього дослідження. розкриття питання щодо виконання рішень суду, яке за своєю суттю є одним із елементів права на справедливий суд. **Методи.** Для вирішення окресленої проблеми нами було використано наступні загальнонаукові та галузеві принципи наукового пізнання: порівняльно-правовий метод – для співставлення положень різних процесуальних кодексів та монографічних джерел, діалектичний метод, включно з методами аналізу і синтезу, емпіричний методи – для узагальнення прикладів із судової практики, метод узагальнення і прогностики було вжито при формулювання кінцевих висновків та пропозицій тощо. **Результати.** У ході проведеного дослідження було окреслено сферу, яка на наш погляд, потребує невідкладного редакційного втручання у порядок її нормальної регламентації, а також проаналізовано бачення провідних вітчизняних науковців щодо вирішення цієї проблеми. **Висновки.** У контексті поставлених завдань цього було сформульовані авторські пропозиції щодо вдосконалення чинного процесуального законодавства нашої держави, адже саме законодавець має сформувати нормативні можливості для створення достатніх передумов, що необхідні для кінцевого виконання приписів, які містяться у судових актах (рішеннях, ухвалах, постановках тощо).

Ключові слова: *Європейський суд; права людини; ухвала суду; судові рішення; право на судовий захист; виконання рішень суду; виконання ухвал суду; принцип справедливості*

Problem statement. At all times, the execution of the court decision was and remains the final chord of the harmonious realization of the right to judicial protection, which must comply with the principles of the rule of law and justice, and ultimately guarantee the exercise of the fundamental right to access to justice. Accordingly, the state must create all the necessary conditions for the fulfillment of its duty to ensure the execution of a court decision in order to realize the protection and restoration by the court of the rights and freedoms, legal interests of individuals and legal entities, society, and the state. The **purpose** of the work is the analysis of existing conflicting issues in the current procedural legislation of Ukraine and the development of ways to resolve them within the scope of this study. Disclosure of the issue regarding the execution of court decisions, which in its essence is one of the elements of the right to a fair trial. **Methods.** To solve the outlined problem, we used the following general scientific and sectoral principles of scientific knowledge: the comparative legal method – for comparing the provisions of various procedural codes and monographic sources, the dialectical method, including methods

of analysis and synthesis, empirical methods – for summarizing examples from judicial practice, the method of generalization and prognostication was used in the formulation of final conclusions and proposals, etc. The **results**. In the course of the conducted research, the field was outlined, which, in our opinion, requires urgent editorial intervention in the order of its normal regulation, and the vision of leading domestic scientists regarding the solution to this problem was also analyzed. **Conclusions**. In the context of the assigned tasks, the author's proposals were formulated for the improvement of the current procedural legislation of our country, because it is the legislator who must form the normative possibilities for creating sufficient prerequisites necessary for the final implementation of the prescriptions contained in judicial acts (decisions, decisions, resolutions, etc.). Execution of a court decision is the final procedure (procedure) for the realization of the right to judicial protection, which must comply with the principles of the rule of law and justice, and ultimately guarantee the constitutional right to judicial protection. Accordingly, the state must create all the necessary conditions for the fulfillment of its duty to ensure the execution of a court decision in order to realize the protection and restoration by the court of the rights and freedoms, legal interests of individuals and legal entities, society, and the state.

Keywords: *European Court; human rights; court decision; court decision; right to judicial protection; execution of court decisions; execution of court decisions; principle of justice*

Постановка проблеми

Поряд зі зростанням ролі правосуддя в наш час збільшується також і значення єдності правозастосовної практики. Серед багатьох критеріїв оцінки ефективності правосуддя, чи не найголовнішим виступає виконувальність судових рішень, оскільки саме швидкість, неухильність та повнота реалізації суддівських приписів істотно впливають на стабільність і прогнозованість цивільного обігу в цілому. Більше того, в умовах сучасної глобалізації економіки це питання виконання судових рішень набуває особливої ваги у змісті ефективності судової системи в цілому. Європейський суд з прав людини включає виконувальність судових рішень до поняття права на справедливий і публічний розгляд справи у розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону (п.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основних свобод).

У сучасних умовах воєнної агресії в Україні, надзвичайно важливим аспектом є неухильне дотримання та своєчасне виконання судових рішень. Проте, ця задача стає вкрай складною через низку обставин, пов'язаних зі складністю воєнного конфлікту. Одним із ключових викликів є неузгодженість законодавчих положень і приписів, що призводить до неоднозначного використання юридичних термінів.

Така неузгодженість у законодавстві ускладнює процес правозастосування, роблячи його менш ефективним та прогнозованим. Однак, в умовах війни, де кожна юридична деталь має величезне значення для захисту прав і інтересів громадян, це стає неприпустимою проблемою.

Завданням вчених і правозахисників є спрямованість на створення єдиної та зрозумілої юридичної бази, що дозволить уникнути неоднозначностей у тлумаченні та застосуванні правових норм. Це вимагає величезних зусиль для врегулювання нормативного середовища та узгодження термінології, що в свою чергу полег-

шить відновлення правопорядку в країні та надасть необхідну захист правам і свободам громадян в умовах військового конфлікту.

Дослідженням питань пов'язаних із виконанням рішення суду присвятили свою увагу такі теоретики та практики, як: Ю.В. Білоусов, О.В. Гетманцев, О.В. Кірюк, С.О. Короєд, І.М. Лукіна, Ю.І. Матат, Я.Я. Мельник, Г.П. Тимченко, С.Я. Фурса та інші вчені. Разом із тим, наближення України як демократичної держави, зумовлюють запровадження і реалізацію нових національних стандартів виконання, які відображають інтереси суспільства.

Тому метою роботи є дослідити однаковість нормативного регулювання змісту таких споріднених понять, як "судове рішення" та "ухвала суду", і у випадку виявлення контраверсійного вживання цих дефініцій, запропонувати власні шляхи усунення такої недосконалої практики, що вочевидь не відповідає інтересам ні конкретних учасників відповідних правовідносин, ні суспільству в цілому. Її новизна полягає в виявленні неоднозначності вживання законодавцем у тексті різних нормативно-правових актів лексикологічно однакових, проте відмінних за змістовним наповненням термінів і дефініцій, які можуть бути усунені шляхом внесення редакційних змін до ч.3 ст.11 Закону України "Про судоустрій і статус суддів". Завдання статті полягає в аналізі судової практики для винайдення ефективних шляхів подолання законодавчих колізій у сфері судових рішень.

Загальна характеристика актуальних викликів, що перешкоджають належному виконанню судових рішень

Захист та реалізація прав людини потребують забезпечення і дотримання основних засад цивільного судочинства відповідно до вимоги щодо обов'язковості судового рішення та його виконання.

Право на справедливий суд є цінністю сучасної правової, демократичної держави, що повинно ґрунтуватися як на повазі до людської гідності так і правах і свободах людини. Конвенція "Про захист прав людини і основоположних свобод" (ст.6) [1] визначає фундаментальність права на захист і одночасно гарантує його реалізацію. Тому саме суддя у судовому процесі має керуватися правами людини, тлумачення яких містить міжнародне та національне законодавство, оскільки закон може мати й неправовий характер. Відповідно до принципу верховенства права, саме права людини у практиці судочинства, є первинними оскільки саме Конституція України у II розділі містить перелік прав і свобод людини, які, як відомо, є нормами прямої дії. Саме цей факт дозволяє нам констатувати, що будь-яка сукупність загальнообов'язкових правових норм має перебувати у прямій залежності від низки тих соціальних цінностей, котрі слугують цілям суспільного розвитку та стабільної прогнозованості в державі. У цьому контексті, право на доступ до правосуддя та право на справедливий суд проявляються як взаємообумовлені правові категорії, об'єднані спільним покликанням – гарантувати і захищати основоположні права і свободи індивіда.

Наступним найважливішим складовим елементом права на розгляд і вирішення справи справедливим судом, закріпленим у ст.6 вищезгаданої Конвенції, можна окреслити неухильне і своєчасне виконання судового рішення, що набрало законної сили. Адже, процитуємо: "виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожної особи на судовий захист і охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави" [2]. Для підкріплення важливості і обов'язковості дотримання приписів, розміщених у судовому рішенні, яке набрало законної сили, доречно, на наш погляд, навести приклад із практики Європейського суду із прав людини, а саме зміст рішення у справі "Hornsby v. Greece", де зазначається, що право на справедливий суд було б ілюзорним, якби національна правова система Договірної держави допускала невиконання остаточного та обов'язкового судового рішення на шкоду одній зі сторін. Обов'язковість виконання судових рішень, разом із іншими складовими права на справедливий суд, зокрема, такими як доступ до суду, суб'єктивна неупередженість суду, принцип правової визначеності,

заборона втручання законодавця у відправлення правосуддя розглядаються Судом як елементи верховенства права (Golder v. The United Kingdom, app. no. 4451/70) [3, с.33].

За інформацією, що міститься у щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, у 2015 році Європейський суд з прав людини надіслав Уряду України 8143 справи проти України, які належать до категорії справ, що розглядалися у "пілотному" рішенні цього суду "Юрій Миколайович Іванов проти України" щодо невиконання або тривалого виконання рішень національних судів. Таким чином, 58,8 % справ, що порушено ще з 2015 року Європейським судом з прав людини проти України, стосуються саме порушення права на виконання судового рішення. У Щорічному звіті про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини 2015 року наведено перелік основних проблем, які приводять до констатації Судом порушень Україною положень вказаної Конвенції. Протягом багатьох років цей перелік не змінюється. І головною причиною негативної практики Суду проти України є невиконання або тривале виконання рішень національних судів [3, с.31; 4].

Європейський суд чітко відзначив системну недосконалість вітчизняної правової системи в коментованій царині. Зокрема, суд погодився з Урядом України в тому, що причина затримок у виконанні остаточних рішень національних судів полягає у існуванні низки різних дисфункцій у правовій системі України. Суд підтвердив свої висновки за пунктом 1 статті 6 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу в цій справі, а саме вказав, що затримки у виконанні рішень, винесених на користь заявника, були спричинені поєднанням певних факторів, таких як брак бюджетних коштів, бездіяльність з боку державних виконавців та недоліки в національному законодавстві. В інших справах, в яких порушуються аналогічні питання, заявники не мали змоги домогтися вчасної виплати. З огляду на викладене вище, Суд зробив висновок, що порушення, зазначені в цьому рішенні, не пов'язані з якимось поодиноким випадком чи особливим поворотом подій у цій справі, а є наслідком недоліків регуляторної та адміністративної практики органів влади держави з виконання рішень національних судів, за які вони несуть відповідальність [5, с.29].

Держава несе відповідальність за те, що її

судова система має бути організована таким чином, щоб було можливо протягом розумного терміну розглядати справи. Таким чином, держава не може виправдовувати затримки що трапляються, процедурними або іншими недосконалостями своєї судової системи. Затримки, пов'язані з тимчасовим навантаженням судів, не тягнуть за собою відповідальності, якщо держава вжила розумно швидких та ефективних заходів для виправлення становища. Окрім того, держава повинна створити всі необхідні умови для виконання свого обов'язку у забезпеченні виконання судового рішення з метою реалізації захисту та поновлення у судовому порядку ключових прав і свобод всіх учасників відповідних правових відносин. Зокрема, Конституційний Суд України вважає, що "виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утворює авторитет держави як правової" [6]. З іншого боку – "невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом" [7].

Досліджуючи практику Європейського суду з прав людини, Конституційний Суд України узагальнив, що "визначене статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року право на суд було б ілюзорним, якби юридична система держави допускала, щоб остаточне обов'язкове судові рішення не виконувалося на шкоду одній зі сторін; і саме на державу покладено позитивний обов'язок створити систему виконання судових рішень, яка була б ефективною як у теорії, так і на практиці, і гарантувала б їх виконання без неналежних затримок; ефективний доступ до суду включає право на те, щоб рішення суду було виконане без невиконаних затримок; держава і її державні органи відповідальні за повне та своєчасне виконання судових рішень, які постановлені проти них" [8].

Магістральним орієнтиром на шляху розбудови будь-якої правової і соціально орієнтованої держави було і залишається право на справедливий суд, як невідчужуваний ціннісний атрибут розбудови кожної людської спільноти. Згідно підсумовуючого аналізу Ю.І. Матат, із ратифікацією Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Україна також взяла на себе зобов'язання за цим міжнародно-правовим документом, що вимагає від нашої держави необхідності організувати свою правову систему таким чином, щоб забезпечити реальне гарантування передбаченого Конвенцією

права на справедливий суд [3, с.31]. Як зауважує А. Лещенко, процесуальне право на справедливий суд надає гарантії виключно на конкретні процедурні аспекти цього права, такі як право на доступ до суду, принципи "рівності зброї" та змагальності, "суд, встановлений законом", "незалежний та неупереджений суд" та інші процедурні аспекти цього права, але ніяк не гарантує справедливість як таку за результатами розгляду справи [9]. Продовжуючи ці міркування, варто додати, що загально-філософське уявлення про справедливість є релятивним, тобто таким, що унеможлиблює використання чітких універсальних дефініцій, однакових для всіх без винятку індивідів. Кожен учасник відповідних правовідносин буде формулювати власне змістовне наповнення до загального розуміння про справедливість, що викликає різноманітні індивідуальні тлумачення цього поняття у контексті необхідності розгляду і вирішення по суті конкретних судових справ. Таким чином, цілком виправданою є ситуація, при якій гарантування та впровадження ключових засад концепції справедливого суду у реальному житті досить практично неможливо.

Саме тому тут доречно знову повернутися до вже цитованої нами статті 6 Європейської конвенції, котра унормовує, що кожна людина "має право на справедливий і публічний розгляд її справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя" [10].

Прикметно, що закріплені в цивільному процесуальному кодексі завдання цивільного судочинства цілком і повністю відповідають змісту процитованого вище положення. Тим більше, що право на справедливий судовий розгляд, як і в загальному праві на доступ до правосуддя, що знайшли втілення у всіх ключових міжнародних нормативно-правових актів і імперативно

пропонують кожному національному правопорядку сприймати їх як беззастережні цінності, а судові органи спонукають до формування відповідної правозастосовної практики, скерованої на укорінення та реалізацію цього фундаментального принципу.

За своєю структурою право на справедливий судовий розгляд носить комплексний характер. Під справедливим судовим розглядом необхідно насамперед розуміти його такі елементи як : відсутність будь-яких привілеїв при зверненні за судовим захистом; розгляд справи на основі змагальності і рівності; право на оскарження судового рішення і його виконання. Враховуючи те, що суб'єктами суспільних відносин є не тільки фізичні і юридичні особи, але й держава, відповідно правозастосовну практику необхідно "зрощувати" з таким критерієм як справедливість і запроваджувати дану категорію в цивільне судочинство. Адже справедливий розгляд справи це розгляд справи на основі діючих норм матеріального і процесуального права, що відповідають як загальноновизнаним принципам цивільно-процесуального права так і нормам міжнародного права.

Досліджуючи сутність права на справедливий суд, передбачений в ч.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, П. Гуйван зазначив, що воно містить такі складники: право на судовий розгляд (доступ до суду); справедливий процес; публічність розгляду справи; розумний строк розгляду справи; незалежність і безсторонність суду; встановленість суду законом. Тож темпоральні прояви справедливого судочинства є одними з найважливіших. При цьому вказане право на справедливий суд може розглядатися як у формальному (вужькому) аспекті, який буквально відтворює текст статті 6 Конвенції, так і у розширеному, коли кожен елемент даного права набуває значення певної правової ідеї, яка наповнюється конкретними складниками, що мають самостійне та формуюче значення [5, с.26].

Потенційні шляхи подолання законодавчих колізій у сфері судових рішень

Виконання судового рішення є кінцевим порядком (процедурою) реалізації права на судовий захист, який має відповідати принципам верховенства права і справедливості, гарантувати в кінцевому рахунку конституційне право на судовий захист.

На жаль законодавцеві не вдалося уникнути такої неоднозначності у регламентації дослі-

джуваних нами в цій статті відносин і досить часто, всупереч вимогам законодавчої техніки, ми вимушені констатувати, що відбувається штучне накладання дефінітивного забарвлення одних термінів на інші. Хоча чимало учених (до прикладу В.О. Кучер, В.М. Парасюк, Р.А. Бориславський) наполягають на тому, що законодавцеві слід ретельніше регламентувати механізм застосування заходів процесуального примусу під час розгляду цивільної справи [11, с.12–13], проте досить наглядно це простежується саме в результаті аналізу відповідних положень ч.3 ст.11 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", де закріплено, що у разі вчинення особою дій, які свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання.

Очевидно, що реагування суду на вчинення учасником судового провадження чи особою, яка присутня у залі судових засідань, таких дій, котрі явно засвідчують її зухвалість, зверхність чи інший прояв неповаги до суду або інших суб'єктів відповідного процесу, має бути негайним і однозначним. Проте чи належний документ (саме рішення) було обрано законодавцем у тексті досліджуваної статті Закону України "Про судоустрій і статус суддів" для суддівської реакції на дії такого порушника?

Давайте пригадаємо, яким чином процесуальні кодекси регламентують процедуру видалення порушника із зали судових засідань і що законодавець взагалі розуміє під загальним терміном "судові рішення".

Неодноразово у працях вітчизняних процесуалістів озвучувалася обґрунтована і небезпідставна критика тексту всіх кодифікованих процесуальних актів, які досить заплутано формулюють перелік можливих судових актів через тавтологію (як-то судові рішення – це рішення, ухвали, постанови тощо). Очевидно, що подібна дефінітивна незгодженість і термінологічна неоднозначність не можуть позитивно впливати на перебіг розгляду цивільної справи по суті і, водночас, як слушно зауважує О.В. Кіріак, подекуди унеможливають примусове виконання судових рішень [12, с.128–129]. До прикладу, саме таке положення містить у п. 15) ч.1 ст.4 КАС України, де зафіксовано, що судові рішення - рішення, постанови, ухвали суду будь-якої інстанції. Стилістично інакше, але ідентично за змістом підходить до вирішення цього питання ст.258 ЦПК України, де види судових рішень класифіковано на такі підвиди, як: ухвали, рішення, постанови, судові накази.

Цей варіант право розуміння ми вимушені одразу відкинути, оскільки в якості більш загального класифікуючого поняття "судове рішення" цей термін дозволяє припустити можливість оформлення такого видалення як заходу примусового характеру не лише у формі судового рішення чи ухвали, але й у вигляді постанови, що є неприпустимим з огляду на призначення цього акту суду та практики її використання. Для повноти проведеного аналізу слід додати, що досить часто законодавець, регламентуючи процесуальний порядок вирішення відповідних справ по суті, вдається до дещо незрозумілих екстраполяцій функцій одного процесуального документа до іншого (наприклад, згідно ст.185 ГПК України, описуючи судові рішення у підготовчому засіданні у назві статті, по тексту мова йде виключно про ухвали, і лише у випадку визнання позову відповідачем – про судове рішення, що вочевидь є наслідком такого загального розуміння судових рішень як родових понять для решти актів процесуального реагування суду), і навіть до інших функціонерів (відповідно до приписів ч.7 ст.33 ЦПК України, невирішені справи за мотивованих розпорядженням керівника апарату суду, що додається до матеріалів справи, передаються для повторного автоматизованого розподілу справ виключно у перерахованих у законі випадках). Очевидно, що потребує модифікації і процедура, порядок судочинства. Підставою для цього є необхідність спрощення, гнучкості, оперативності судочинства з одночасним збереженням гарантій, що надаються учасникам процесу традиційними нормами, зберігаючи при цьому якісний рівень правосуддя, котрий вимагається в демократичному суспільстві, як слушно відзначає В.В. Комаров [13, с.23].

Залишимо поза предметом нашого аналізу довго триваючу суперечку серед провідних вітчизняних процесуалістів щодо недопустимості такого тавтологічного підходу, коли поняття "судові рішення" є по суті родовим для одно рядкових актів, у тому числі судового рішення... оскільки для нас важливо чи законодавець, формулюючи текст ч.3 ст.11 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" (про те, що у разі вчинення особою дій, які свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання) свідомо використав саме родові поняття "судові рішення" чи один з підвидів судових рішень – судове рішення.

Варто вказати на важливість саме правомірного застосування видалення із залу судового засідання, яке полягає у тому, що порушення судом процесуального законодавства призводить фактично до порушення права на судовий захист, яке гарантоване ст.55 Конституції України, ст.6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Європейський Суд із прав людини неодноразово зазначав у своїх рішеннях, що позбавлення особи можливості фактично бути присутньою під час вирішення судом питання, яке стосується прав відповідної особи, є неприйнятним (наприклад, рішення від 07.07.2011 р у справі "Федоров і Федорова проти України" (Fyodorov and Fyodorova v. Ukraine) [14].

На жаль, прикладів таких дефінітивних розбіжностей чинне українське законодавство налічує чимало, проте, повертаючись до безпосереднього об'єкту нашого дослідження, давайте перевіримо, яким чином використання таких суддівських актів (як судове рішення, ухвала чи постанова) взагалі призначається до реалізації на практиці за чинним процесуальним законодавством нашої держави. Зокрема, відповідно до ст.258 ЦПК України та ст.232 ГПК України, судовими рішеннями закінчується розгляд справи по суті судом першої інстанції (ч.3 ст.258 ЦПК України, ч.3 ст.232 ЦПК України), перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови (ч.4 ст.258 ЦПК України, ч.4 ст.232 ЦПК України), натомість всі процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал (ч.2 ст.258 ЦПК України, ч.2 ст.232 ЦПК України).

Дещо інакші за змістом формулювання при однаковій сутності містить Кодекс адміністративного судочинства, де п.13) ч.1 ст.4 КАС України закріплює, що рішення суду – це рішення суду першої інстанції, в якому вирішуються позовні вимоги, а ухвала (згідно п.15) ч. ст.4 КАС України) – це письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання.

Очевидно, що всі процесуальні кодекси є одностайними у тому, що така процедурна дія – як

видалення із зали судових засідань особи, яка вчинила дії, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу – органічніше мала б оформлюватися у вигляді постановлення ухвали судом, що цілком би відповідало духу ч.2 ст.258 ЦПК України, ч.2 ст.232 ЦПК України та п.15) ч.1 ст.4 КАС України.

У ситуації, коли законодавець не дає однакового алгоритму дій для учасників відповідного судового провадження, саме на правозастосовців на місцях припадає лєвова відповідальна місія – самостійно вирішувати, яким процесуальним актом реагувати на допущені порушення в залі судових засідань. В науковій літературі зазначається, що положення ст.330 КПК України відчутно наповнені етико-моральним змістом, оскільки ні процесуальний закон, ні інші нормативно-правові акти, чітко не регламентують що ж власне є порушенням порядку під час проведення судового засідання та непідкоренням розпорядженням головуєчого й у кожному конкретному випадку такі діянннн мають оцінюватися судом за своїм внутрішнім переконанням [15, с.694].

Закон не повністю визначає дії, які можуть бути кваліфіковані як порушення порядку в залі судового засідання. Саме тому слід погодитися з думкою В.І. Бобрика про те, що питання про порушення особою встановленого порядку носить суб'єктивний судовий характер. Суддя (колегія суддів), що розглядає справу, керуються власним внутрішнім переконанням, вирішуючи питання про порушення встановленого порядку [16, с.18]. Підтримує такі міркування й І.М. Лукіна, яка звертає увагу на те, що підставою для застосування заходів процесуального примусу може бути порушення встановлених у суді правил, зокрема й тих, що встановлюються безпосередньо судом, а також протиправне перешкоджання здійсненню судочинства чи зловживання своїми правами [17, с.5]. За словами Ю.Г. Ігнацевича та Ю.М. Нечипорук, яке ми поділяємо, застосувати видалення із зали судового засідання можна лише у разі, якщо особу було належним чином попереджено судом про порушення встановленого порядку та вказано на можливість застосування більш жорстких заходів примусу [18, с.115–118].

Більше того, чимало науковців наразі пропонують поширити дію досліджуваної нами норми про видалення із зали судових засідань не лише перекладача чи спеціаліста (як регламентовано у більшості процесуальних кодексів наразі), а також і до інших осіб, які в судовому засі-

данні виконують свої професійні обов'язки, – експерта і експерта з питань права, якщо їх видалення із залу судового засідання призведе до неможливості об'єктивного та неупередженого вирішення адміністративної справи [19, с.145]. Зокрема В.О. Кучер, В.М. Парасюк та Р.А. Бориславський стверджують, що такий захід цивільно-процесуального примусу, як видалення із залу судового засідання, може бути застосований до учасників судового процесу та інших осіб, присутніх в залі судового засідання, у випадку повторного, порушення порядку під час судового засідання або невиконання розпоряджень головуєчого. Цивільне процесуальне законодавство необхідно доповнити нормою про потребу вчинення додаткових процесуальних дій у випадку видалення із зали судового засідання єдиного адвоката, законного представника чи експерта, що зумовлено потребою уникнення порушень загальних засад цивільного процесу. Як варіант вирішення такої ситуації може бути оголошення головуєчим в судовому засіданні перерви, заміна законного представника тощо [11, с.10–15].

На такій самій ознаці, як повторність протиправної поведінки, наголошує М. Джафарова, акцентовано увагу і законодавцем, розглядаючи її підставою для застосування до особи-порушника такого процесуального заходу, як видалення із залу судового засідання. Тобто така особа продовжує перешкоджати належному перебігу судового процесу і проігнорувала загрозу застосування щодо неї більш суворого заходу процесуального примусу, вказану в ухвалі про застосування попередження [19, с.145].

Тим більше, що останнім часом у наукових колах все більше лунають пропозиції заради недопущення затягування строку розгляду цивільної справи К. Куцик пропонує внести зміни в законодавство і видалення із зали судового засідання замінити на застосування до порушників (перекладача, представника, свідка, експерта, спеціаліста) штрафу [20, с.21]. Зважаючи на доречність і обґрунтованість таких міркувань, невиключено, що незабаром законодавець пристане на ці пропозиції і доповнить перелік заходів реагування на неналежну поведінку учасників судового провадження з видалення на штраф. Невже і в такому випадку процесуальною формою для оформлення таких процедурних дій буде обрано судові рішення? Очевидно, що відповідь на це дещо риторичне питання не може бути позитивною.

В однаковий спосіб різне процесуальне зако-

нодавство імперативно приписує всім учасникам судового процесу, а також іншим особам, присутнім в залі судових засідань, беззаперечно виконувати розпорядження головуючого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил (ч.3 ст.216 ЦПК України, ч.3 ст.200 ГПК України, ч.3 ст.198 КАС України); а за прояв неповаги до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом, натомість питання про притягнення учасника справи або іншої особи до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення правопорушення, для чого у судовому засіданні із розгляду справи оголошується перерва, або після закінчення судового засідання (ч.4 ст.216 ЦПК України, ч.4 ст.200 ГПК України, ч.4 ст.198 КАС України).

Проте жодне з наведених джерел не дає однозначної відповіді на питання, яким саме процесуальним актом суд вимушений реагувати на такий акт зневаги на свою сторону чи в бік іншої особи, котра присутня в залі судових засідань. В науковій літературі зазначається, що положення про видалення із зали судових засідань відчутно наповнені етико-моральним змістом, оскільки ні процесуальний закон, ні інші нормативно-правові акти, чітко не регламентують що ж власне є порушенням порядку під час проведення судового засідання та непідкоренням розпорядженням головуючого й у кожному конкретному випадку такі діяння мають оцінюватися судом за своїм внутрішнім переконанням [15, с.694].

Проте твердження, що всі без винятку процесуальні кодекси нашої держави унормовують цю процедуру ідентично, не відповідатимуть дійсності, оскільки приписи Кримінального процесуального кодексу України закріплює можливість реалізації видалення із зали судових засідань з допомогою іншого процесуального документа – ухвали. Так, ч.1 ст.330 КПК України, при повторному порушенні обвинуваченим порядку судового засідання він може бути видалений за ухвалою суду з зали засідання тимчасово або на весь час судового розгляду.

Це насправді досить прикметний показник, адже законодавець використовує процесуальний механізм постановлення ухвали для видалення із зали судових засідань порушника порядку у судовому провадженні у кримінальних справах (а це, як правило, обвинувачений чи сторона захисту, тобто особа про притягнення до кримінальної відповідальності її самої чи її

клієнта йде мова). Як слушно акцентує увагу О.В. Маленко, у кримінальному судочинстві видалення обвинуваченого має істотне значення, оскільки він є стороною кримінального провадження (сторона захисту), на відміну від інших учасників кримінального провадження, які також можуть бути видалені з залу судового засідання (перекладач, спеціаліст, експерт тощо) [21, с.162].

І натомість у випадку, коли йдеться про розгляд справ у цивільному, господарському чи адміністративному провадженні, а це – як правило – спори, предметом яких у переважній більшості випадків є захист майнових прав та інтересів учасників спірних правовідносин у разі їх порушення, невизнання чи оспорення. Водночас, досліджуване положення ч.3 ст. 1 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" вочевидь напругу суперечить змісту ч.2 ст.143 ЦПК України, ч.2 ст.131 ГПК України, ч.3 ст.144 КАС України, де однозначно зазначено, що заходи процесуального примусу застосовуються судом шляхом постановлення ухвали. Як наголошує Р.М. Білокінь, у юридичній літературі зазначається, що видалення особи з залу судового засідання за порушення порядку під час засідання має міжгалузевий характер [22, с.106]. Підтверджується правомірність такого правозастосування і прикладами з практики. Згідно проаналізованої О.В. Маленко судової статистики, у практичній діяльності під час судового розгляду відповідного провадження мають місце випадки, коли учасники розгляду (уточнено – нами) в результаті їх поведінки видаляються ухвалою суду з залу судового засідання тимчасово або на весь час судового розгляду, що передбачено чинним законодавством України та узгоджується з нормами судової етики, здобутками науки певного процесу, досвідом провідних зарубіжних держав тощо [21, с.160].

Інакше кажучи, ми маємо два нормативно-правових акти, які по-різному врегульовують одну і ту саму юридичну ситуацію, в одному випадку зобов'язуючи суд реагувати на факт порушення порядку в залі судових засідань у вигляді неповаги до суду та учасників судового провадження рішенням, а в іншому – ухвалою. Як відзначається в спеціалізованій юридичній літературі з цього питання, такий стан справ неприпустимий для будь-якої держави, що прагне не лише позиціонувати себе в якості демократичної, соціально орієнтованої та правової, але й насправді такою є [12, с.129], (тим більше у воєнний час, коли всі зусилля варто скеровувати

на боротьбу з ворогом, а не на подолання очевидних колізій законодавства – примітка наша).

Вже впродовж великої кількості років, загальносвітовою тенденцією була і залишається уніфікація правничої термінології, що – і це підтверджено чисельними міжнародними дослідженнями [23; с.88; 24, с.14; 25, с.687] – однозначно призводить до оптимізації процесу відправлення правосуддя, до покращення доступності звернення до суду та демократизації діяльності всієї судової системи в цілому. Саме тому, випадки такого неоднозначного застосування юридичної термінології у країнах англо-американського права були мінімізовані ще десятиліття тому. Як зосереджує увагу О.В. Кіріак, уніфікованістю термінологічного глосарію змісту законодавчих приписів у переважній більшості держав світу займаються окремі палати при конституційних судах [26, с.20–21].

Тож повертаючись до безпосередньої мети нашого дослідження, проведений нами аналіз однозначно засвідчує неоднозначність вживання законодавцем у тексті різних нормативно-правових актів лексикологічно однакових, проте відмінних за змістовним наповненням термінів і дефініцій. На наше глибоку переконання, найдієвішим способом усунути всі проаналізовані вище розбіжності нормативно-правового регулювання досліджуваних нами відносин є внесення редакційних змін до ч.3 ст.11 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", виклавши її в такій редакції: "У разі вчинення особою дій, які свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованою судом ухвалою може бути видалена із зали судового засідання". Саме таке формулювання автоматично знімає всі неоднозначності у дефініційно-термінологічному використанні загально-родового поняття "судові рішення" та значно спростить саму процедуру правозастосування у всіх без винятку видах судових проваджень, незалежно від галузі права.

Висновки

1. Право людини на судовий захист завжди привертало і продовжує привертати до себе підвищену увагу науковців через його значну практичну значимість. Здійснення правосуддя є найдосконалішим способом захисту і забезпечення прав особи. Рівень судового захисту є найважливішим показником правової та демок-

ратичної держави. Проте право на судовий захист не вичерпується лише правом на звернення до суду, виконання судового рішення є однією із самостійних та невід'ємних стадій цивільного судочинства, в якому відбувається реалізація всіх тих настанов, які вказані в резолютивній частині рішення суду.

При цьому, виконання судового рішення є комплексом юридичних дій, що забезпечують реалізацію права на судовий захист і сприяють утвердженню авторитету держави як правової з метою захисту, поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних, юридичних осіб, суспільства і держави.

2. Проведений аналіз однозначно засвідчує неоднозначність вживання законодавцем у тексті різних нормативно-правових актів лексикологічно однакових, проте відмінних за змістовним наповненням термінів і дефініцій. Найдієвішим способом усунути всі проаналізовані вище розбіжності нормативно-правового регулювання досліджуваних нами відносин є внесення редакційних змін до ч.3 ст.11 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", виклавши її в такій редакції: "У разі вчинення особою дій, які свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованою судом ухвалою може бути видалена із зали судового засідання". Саме таке формулювання автоматично знімає всі неоднозначності у дефініційно-термінологічному використанні загально-родового поняття "судові рішення" та значно спростить саму процедуру правозастосування у всіх без винятку видах судових проваджень, незалежно від галузі права.

Таким чином, остаточне виконання судового акту стане тим кінцевим акордом у процесі гармонізації принципів принципам верховенства права і справедливості, гарантуючи у кінцевому рахунку конституційне право на судовий захист.

Конфлікт інтересів

На переконання автора статті конфлікт інтересів відсутній

Вираз вдячності

Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю "ДІД Конс" щодо офіційного тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 37 Закону України "Про виконавче провадження" у взаємозв'язку з положеннями ча-

- стини першої статті 41, частини п'ятої статті 124, пункту 9 частини третьої статті 129 Конституції України, статті 115 Господарського процесуального кодексу України, пунктів 1.3, 1.4 статті 1, частини другої статті 2, абзацу шостого пункту 3.7 статті 3 Закону України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу" (справа про стягнення заборгованості з підприємств паливно-енергетичного комплексу) від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text>
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
 3. Матат Ю. І. Право на справедливий суд: практика Європейського Суду з прав людини і реабілітація в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 41. Том 1. С. 31–36.
 4. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина 2015. <https://minjust.gov.ua/files/general/2016/02/08/201602080000005060.pdf>
 5. Гуйван П. Значення темпоральних чинників у практиці Європейського Суду з прав людини. Своєчасність виконання судового рішення – обов'язків елемент правової ідеї щодо розумного строку розгляду справи. (Частина 5). *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 26–31.
 6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин сьомої, дев'ятої, пункту 2 частини шістнадцятої статті 236-8 Кримінально-процесуального кодексу України від 30 червня 2009 року № 16-рп/2009. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-09#Text>
 7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Шаповалова Олексія Леонідовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 106, частини першої статті 111-13 Господарського процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12#Text>
 8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України "Про виконавче провадження" (щодо забезпечення державою виконання судового рішення) від 15 травня 2019 року № 2-п(II)/2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text>
 9. Лещенко А. Право на справедливий судовий розгляд у справах про колабораціонізм: як його забезпечити в Україні. <https://www.helsinki.org.ua/articles/pravo-na-spravedlyvyy-sudovyy-rozghliad-u-spravakh-pro-kolaboratsionizm-ia-k-yoho-zabezpechyty-v-ukraini/>
 10. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
 11. Кучер В. О., Парасюк В. М., Бориславський Р. А. Правова природі заходів процесуального примусу в цивільному процесі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 2. С. 10–16.
 12. Кіряк О. В. Недоліки нормативно-правового регулювання примусового виконання судових рішень у цивільних справах, пов'язаних з корпоратизацією підприємств. *Актуальні проблеми виконавчого процесу: теорія і практика: Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 2019. С. 127–130.
 13. Комаров В. В. Актуальные проблемы реформы гражданского процессуального и арбитражного процессуального законодательства Украины. *СНГ: реформа гражданского процессуального права: Материалы Международной конференции / под общ. ред. М. М. Богуславского и А. Трунка. М.: ООО "Городец", 2002. С. 85.*
 14. Case of Fyodorov and Fyodorova v. Ukraine (Application no. 39229/03): Judgment, 7 July 2011; Final 07/10/2011 / The European Court of Human Rights (Fifth Section). <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105478>
 15. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загальною редакцією професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.
 16. Бобрик В. І. Заходи процесуального примусу: порівняльно-правовий аналіз у різних видах цивільного судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10. С. 16–21.
 17. Лукіна І. М. Цивільна процесуальна відповідальність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2011. 20 с.

18. Ігнацевич Ю. Г., Нечипорук Ю. М. Видалення із зали судового засідання як захід процесуального примусу в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. 2017. Вип. 47. Том 2. С. 115–118.
19. Джафарова М. Загальна характеристика заходів процесуального примусу, які застосовуються в адміністративному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 143–147.
20. Куцик К. Заходи процесуального примусу, які застосовуються до порушників порядку в залі судового засідання. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 4. С. 19–23.
21. Маленко О. В. Удосконалення порядку здійснення судового розгляду кримінального провадження без участі обвинуваченого у зв'язку з його видаленням із залу судового засідання. *Київський часопис права*. 2022. № 2. С. 159–167.
22. Білокінь Р. М. Проблемні питання застосування видалення із зали суду порушників порядку судового засідання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 5. С. 105–109.
23. Alder, J. Dissents in Courts of Last Respect: Tragic Choices? *Oxford Journal of Legal Studies*. 2000. Vol. 20. P. 15–90.
24. Barry, D. D. Decision-Making and Dissent in the Constitutional Court. *International and National Law in Eastern Europe*. Feldbrugge, 2001. Pp. 1–17.
25. Jacobson, A. J. Publishing Dissent. *Washington & Lee Law Review*. 2015. Vol. 62. 1609 p.
26. Кіріак О. В. Оглядний аналіз розвитку цивільного процесуального права окремих іноземних держав. *Приватне та публічне право*. 2017. № 1. С. 19–23.

REFERENCES

1. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam tovarystva z obmezhenoiu vidpovidalnistiu "DID Kons" shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen punktu 15 chastyny pershoi statti 37 Zakonu Ukrainy "Pro vykonavche provadzhennia" u vzaiemozviazku z polozhenniamy chastyny pershoi statti 41, chastyny piatoi statti 124, punktu 9 chastyny tretoi statti 129 Konstytutsii Ukrainy, statti 115 Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy, punktiv 1.3, 1.4 statti 1, chastyny druhoi statti 2, abzatsu shostoho punktu 3.7 statti 3 Zakonu Ukrainy "Pro zakhody, spriamovani na zabezpechennia staloho funktsionuvannia pidpriemstv palyvno-enerhetychnoho kompleksu" (sprava pro stiahnennia zaborhovanosti z pidpriemstv palyvno-enerhetychnoho kompleksu)* (13 hrudnia 2012 roku No. 18-rp/2012) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional appeal of the limited liability company "DID Cons" regarding the official interpretation of the provisions of paragraph 15 of the first part of Article 37 of the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" in relation to the provisions of the first part of Article 41, part n Article 124, Clause 9 of the third part of Article 129 of the Constitution of Ukraine, Article 115 of the Commercial Code of Ukraine, Clauses 1.3, 1.4 of Article 1, the second part of Article 2, the sixth paragraph of Clause 3.7 of Article 3 of the Law of Ukraine "On measures aimed at ensuring the sustainable functioning of enterprises" of the fuel and energy complex" (case on debt recovery from enterprises of the fuel and energy complex) dated December 13, 2012 No. 18-rp/2012.] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text> (in Ukr.).
2. *Pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod* [On the protection of human rights and fundamental freedoms]. Konventsia ratyfikovana Zakonom (No. 475/97-VR vid 17.07.1997). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (in Ukr.).
3. Matat, Yu. I. (2016). Pravo na spravedyvyi sud: praktyka Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny i rehabilitatsiia v Ukraini [The right to a fair trial: the practice of the European Court of Human Rights and rehabilitation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu, Seriya Pravo*, 41(1), 31-36 (in Ukr.).
4. *Shchorichna dopovid Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny pro stan doderzhannia ta zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna 2015* [Annual report of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine on the state of observance and protection of human and citizen rights and freedoms 2015]. <https://minjust.gov.ua/files/general/2016/02/08/201602080000005060.pdf> (in Ukr.).
5. Huivan, P. (2017). Znachennia temporalnykh chynnykiv u praktytsi Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny. Svoiechasnist vykonannia sudovoho rishennia – oboviazkiv element pravovoi idei shchodo rozumnoho stroku rozghliadu spravy [The importance of temporal factors in the practice of the European Court of Human Rights. The timeliness of execution of a court decision is an element of the legal idea of a reasonable time for consideration of a case. Part 5]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, (10), 26-31 <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/6.pdf> (in Ukr.).

6. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyn somoi, deviatoi, punktu 2 chastyny shistnadtsiatoi statti 236-8 Kryminalno-protsesualnoho kodeksu Ukrainy* [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of the Supreme Court of Ukraine regarding the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of parts seven, nine, point 2 of part sixteen of Article 236-8 of the Criminal Procedure Code of Ukraine]. (30.06.2009 No. 16-rp/2009). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-09#Text> (in Ukr.).
7. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam hromadianyna Shapovalova Oleksii Leonidovycha shchodo ofitsiinoho tlumachennia polozhen punktu 20 chastyny pershoi statti 106, chastyny pershoi statti 111-13 Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy u vzaiemozviazku z polozhenniamy punktiv 2, 8 chastyny tretoi statti 129 Konstytutsii Ukrainy* [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional appeal of the citizen Shapovalov Oleksiy Leonidovych regarding the official interpretation of the provisions of clause 20 of the first part of article 106, of the first part of article 111-13 of the Commercial Code of Ukraine in relation to the provisions of clauses 2, 8 of the third part of article 129 Constitution of Ukraine]. (25.04.2012 No. 11-rp/2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12#Text> (in Ukr.).
8. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinomu skarhoiu Khlipalskoi Viry Vasylivny shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyny druhoi statti 26 Zakonu Ukrainy "Pro vykonavche provadzhenia" (shchodo zabezpechennia derzhavoiu vykonannia sudovoho rishennia)* [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the constitutional complaint of Vira Vasylivna Khlipalska regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of the second part of Article 26 of the Law of Ukraine "On Executive Proceedings" (regarding state enforcement of the court decision)]. (15.05.2019 No. 2-r(II)/2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text> (in Ukr.).
9. Leshchenko, A. *Pravo na spravedyvyi sudovyi rozghliad u spravakh pro kolaboratsionizm: yak yoho zabezpechyty v Ukraini* [The right to a fair trial in cases of collaborationism: how to ensure it in Ukraine]. <https://www.helsinki.org.ua/articles/pravo-na-spravedyvyi-sudovyy-rozghliad-u-spravakh-pro-kolaboratsionizm-iak-yoho-zabezpechyty-v-ukraini/> (in Ukr.).
10. *Pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod* [On the protection of human rights and fundamental freedoms]. Konventsia ratyfikovana Zakonom (No. 475/97-VR vid 17.07.1997). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (in Ukr.).
11. Kucher, V. O., Parasiuk, V. M., & Boryslavskiy, R. A. (2023). *Pravova pryrodi zakhodiv protsesualnoho prymusu v tsyvilnomu protsesi* [Legal nature of measures of procedural coercion in civil proceedings]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya yurydychna*, (2), 10-16 (in Ukr.).
12. Kiriiak, O. V. (2019). *Nedoliky normatyvno-pravovoho rehuliuвання prymusovoho vykonannia sudovykh rishen u tsyvilnykh spravakh, poviazanykh z korporatyzatsiieiu pidpriemstv* [Deficiencies of regulatory regulation of enforcement of court decisions in civil cases related to the corporatization of enterprises]. In: *Aktualni problemy vykonavchoho protsesu: teoriia i praktyka*: Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii. Kyiv (s. 127-130) (in Ukr.).
13. Komarov, V. V. (2002). *Aktualny problemy reformy hrazhdanskoho protsesualnoho y arbytrazhnoho protsesualnoho zakonodatelstva Ukrainy*: In: Boguslavskiy, M. M., & Trunok, A. (Eds.). *SNG: reforma hrazhdanskoho protsesualnoho prava* [Current problems of reform of civil procedural and arbitration procedural legislation of Ukraine]. *Materyali Mezhdunarodnoi konferentsyy*. M.: OOO "Horodets" (s. 85) (in Ukr.).
14. *Case of Fyodorov and Fyodorova v. Ukraine* (Application no. 39229/03): Judgment, 7 July 2011; Final 07/10/2011 / The European Court of Human Rights (Fifth Section). <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105478>
15. Honcharenko, V. H., Nor, V. T., & Shumylo, M. YE. (Eds.). (2012). *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Naukovo-praktychnyi komentar*. K.: Yustinian (in Ukr.).
16. Bobryk, V. I. (2014). *Zakhody protsesualnoho prymusu: porivnialno-pravovyi analiz u riznykh vydakh tsyvilistychnoho sudochynstva* [Measures of procedural coercion: comparative legal analysis in different types of justice] *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (10), 16-21 (in Ukr.).
17. Lukina, I. M. (2011). *Tsyvilna protsesualna vidpovidalnist* [Civil procedural responsibility]. Extended abstract of candidate's thesis (12.00.03). Kharkiv (in Ukr.).
18. Ihnatsevych, Yu. H., & Nechyporuk, Yu. M. (2017). *Vydalennia iz zaly sudovoho zasidannia yak zakhid protsesualnoho prymusu v administratyvnomu sudochynstvi* [Removal from the courtroom as a measure

- of procedural coercion in administrative proceedings Removal from the courtroom as a measure of procedural coercion in administrative proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia "Pravo"*, 47(2), 115-118 (in Ukr.).
19. Dzhafarova, M. (2019). Zahalna kharakterystyka zakhodiv protsesualnoho prymusu, yaki zastosovuiutsia v administratyvnomu sudochynstvi [General characteristics of procedural coercion measures used in administrative proceedings]. *Pidpriumnystvo, hospodarstvo i pravo*, (3), 143-147 (in Ukr.).
 20. Kutsyk, K. (2017). Zakhody protsesualnoho prymusu, yaki zastosovuiutsia do porushnykiv poriadku v zali sudovoho zasidannia [Procedural coercion measures applied to violators of order in the courtroom]. *Pidpriumnystvo, hospodarstvo i pravo*, (4), 19-23 (in Ukr.).
 21. Malenko, O. V. (2022). Udoshkonalennia poriadku zdiisnennia sudovoho rozghliadu kryminalnoho provadzhenia bez uchasti obvynuvachenoho u zviiazku z yoho vydalenniam iz zalu sudovoho zasidannia [Improvement of the procedure for the trial of criminal proceedings without the participation of the accused in connection with his removal from the courtroom]. *Kyivskiy chasopys prava*, (2), 159-167 (in Ukr.).
 22. Bilokin, R. M. (2016). Problemni pytannia zastosuvannia vydalennia iz zaly sudu porushnykiv poriadku sudovoho zasidannia [Problematic issues of the application of removal from the courtroom of violators of the order of the court session]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, (5), 105-109 (in Ukr.).
 23. Alder, J. (2000). Dissents in Courts of Last Respect: Tragic Choices? *Oxford Journal of Legal Studies*, (20), 15-90.
 24. Barry, D. D. (2001). Decision-Making and Dissent in the Constitutional Court. *International and National Law in Eastern Europe*. Feldbrugge, 1-17.
 25. Jacobson, A. J. (2015). Publishing Dissent. *Washington & Lee Law Review*, (62), 1609.
 26. Kiriak, O. V. (2017). Ohliadovyi analiz rozvytku tsyvilnoho protsesualnoho prava okremykh inozemnykh derzhav [Overview analysis of the development of civil procedural law of certain foreign countries]. *Pryvatne ta publichne pravo*, (1), 19-23 (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
 Форум права: 76 pp. 87-99 (3).

Related identifiers:
 10.5281/zenodo.10041180
http://forumprava.pp.ua/files/087-099-2023-3-FP-Hetmantsev_11.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2023_3_11.pdf

License (for files):
[Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Received: 22.09.2023
Accepted: 19.10.2023
Published: 23.10.2023
Available online: 23.10.2023

Cite as:

Гетманцев, М. О. (2023). Виконання рішення суду як один із елементів права на справедливий суд. *Форум Права*, 76(3), 87-99.
<http://doi.org/10.5281/zenodo.10041180>

Hetmantsev, M. O. (2023). Vykonannya rishennya sudu yak odyin iz elementiv prava na spravedlyvyy sud [Execution of A Court Decision as One of the Elements of the Right to a Fair Trial]. *Forum Prava*, 76(3), 87-99.
<http://doi.org/10.5281/zenodo.10041180>